

УДК 37.036:373.3

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Тодосієнко Н.Л., Мальов С.В.

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

В нашому дослідженні ми висвітлюємо актуальні проблеми наступності в естетичному вихованні особистості дошкільника та молодшого школяра, пошук нових підходів до навчання і виховання дітей та впровадження їх у освітній процес сучасної школи, використання педагогом творчого потенціалу, формування у школярів естетичного сприймання дійсності, естетичного ставлення до навколишнього середовища, природи, мистецтва, та застосування принципу кореляції різних видів мистецтва. Розвиток естетичних почуттів, смаків, художніх умінь, здібностей в галузі мистецтва – невід’ємна умова занять в дошкільних освітніх закладах та навчальних предметів початкової школи. Для досягнення мети було здійснено підбір комплексу методів дослідження рівня розвитку естетичного сприймання у дошкільників та дітей молодшого шкільного віку, педагогічного потенціалу використання комплексу мистецтв у контексті формування творчої особистості дитини, культури естетичного сприймання дітей, оволодіння цілісною системою знань про мистецтво. Нами зафіксований зріст рівня естетичного сприймання пов’язаний із розвитком емоційно-почуттєвої сфери та творчого потенціалу дітей, що зумовлено результатом застосування методики активізації естетичного сприймання засобами творчої діяльності з врахуванням наступності дошкільної та початкової освіти.

Ключові слова: естетичне сприймання, естетичне виховання, творча діяльність, художня творчість, мистецька діяльність, творчий потенціал, інтегровані художньо-педагогічні технології, наступність.

Постановка проблеми. Процеси демократизації і гуманізації суспільства створюють можливість з вибору шляхів життєдіяльності його членів, сприятливі умови для творчості кожного. У гуманному цивілізованому суспільстві розвиток особистості, її творчих можливостей стає самоціллю всіх суспільних відносин. Саме тому в умовах духовного відродження суспільства діяльність закладів народної освіти – від дитячого садка до загальноосвітньої школи, потребує конкретних змін, які викликані необхідністю формування суспільно-активної, творчої особистості, що можливо лише при створенні сприятливих умов для всебічного розвитку потенційних можливостей кожної дитини, самореалізації її особистості в освітньому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема становлення творчої особистості вчителя висвітлюється в наукових дослідженнях філософії, психології і педагогіки. Велику увагу розробці даної проблеми приділяли В. Андрєєв, Н. Бердяєв, В. Бухвалов, І. Герашенко, В. Кан-Калик, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, Л. Рувинський. У працях цих науковців з’ясовано сутність основних категорій проблеми, визначено специфіку педагогічної творчості та шляхи її реалізації у педагогічному процесі.

Учені також наголошують на проблемах в підготовці творчого вчителя у сучасній вищій школі. Не завдяючи на реформування педагогічної освіти, нерідко прослідковуються традиційні підходи до формування майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та вчи-

телів початкової школи. Зокрема, О. Голюк [1] вважає, що розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців психолого-педагогічного профілю, підвищення рівня їх професійної підготовленості та формування як суб’єктів професійно-творчої діяльності є однією з актуальних проблем педагогічної науки і практики. Проаналізувавши практику роботи педагогічних вузів України учена робить висновок, що існуюча система вищої освіти не завжди створює умови для підготовки студентів до професійно-творчої діяльності. Цьому сприяє й традиційна система освіти, що склалася у минулому, мала стандартизований і нерідко одноманітний характер, не ставила цілей підготовки кадрів з позицій особистісно зорієнтованої освіти.

Розробляючи систему підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховної роботи як творчої діяльності в цілому та створення виховних ситуацій зокрема, О. Демченко [2] виділяє етап професійно-педагогічного проектування та самовизначення, який спрямований на формування акмеологічного компоненту готовності під час організації професійно зорієнтованої творчої діяльності студентів. Автор пропонує низку методичних прийомів, використання яких у процесі викладання педагогічних дисциплін забезпечать можливість для розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців.

Дослідження загальної та вікової психології Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, В. Вілюнас, П. Гальперін, О. Запорожець, В. Зінченко, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, Н. Тализіна, В. Ядов, І. Якиманська сприяли визначенню психологічних аспектів формування естетич-

них почуттів, розвитку можливостей і умов їх художньо-творчої самореалізації. Формування у дітей та молоді естетичних ідеалів отримало авторську інтерпретацію в працях В. Бутенка, Є. Квятковського, Л. Коваль, В. Кудіна, Є. Подольської, О. Рудницької, Г. Тарасенко, Л. Хлебнікової, Л. Школяр, А. Щербо та ін. Взаємовплив мистецтв у межах реалізації теорії розвивального навчання досліджено в роботах Ю. Полуянова, Л. Рилової, Ю. Фохт-Бабушкіна.

При всьому розмаїтті вивчення проблеми формування майбутнього вчителя як творчої особистості, підготовки його до творчої професійної діяльності, аспект формування у студентів педагогічних навчальних закладів умінь та навичок виховання творчої особистості учня в освітньому процесі, розвитку потенційних можливостей дитини в наступності дошкільної та початкової освіти недостатньо досліджений.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Створити належні умови розвитку творчих здібностей дошкільників, а саме – визначити обсяг предметів естетичного циклу в загальній системі дошкільної освіти, здійснювати варіативність змісту та форм організації художньої діяльності дітей, забезпечити профілактику втомлюваності дітей засобами мистецтва є важливим завданням і актуальною проблемою освітнього процесу.

Важливе значення має процес переходу дітей з дошкільного освітнього закладу до початкової школи. Змінюється мета, завдання, зміст і методика навчання, а також статус дитини від дошкільника до школяра, умови його навчання, розвитку та виховання. Виникає цілий комплекс дидактичних, психологічних та методичних проблем, від успішного розв'язання яких залежить ефективність освітнього процесу. Серед них важливою є проблема наступності.

У загальній дидактиці проблема наступності досліджується А. Алексюком, С. Гончаренко і І. Зязюном. Наступності навчання присвячені дослідження Ю. Бабанського, Р. Гуревича, О. Коберника. Умови розвитку творчих здібностей розкрито у працях А. Антонова, Г. Тарасенко. Науковці М. Вашуленко, В. Галузьяк, Н. Мойсеюк визначають, що наступність у роботі дошкільної і шкільної ланок освіти забезпечує цілісність та ефективність виховного процесу, є показником його послідовності й результативності.

Мета статті полягає у визначенні педагогічних умов реалізації принципу наступності у формуванні естетичного сприймання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами творчої діяльності та обґрунтуванні організаційно-методичної доцільності дотримання даних умов.

Виклад основного матеріалу. Урахування вимог наступності дозволяє узгодити етапи навчання, усунути дублювання, скоротити нерациональну витрату часу, забезпечити глибші

і міцніші знання та в кінцевому результаті підвищити естетичний розвиток дитини [3, с. 130]. Доведено, що становлення творчої особистості, розвиток її творчих здібностей у дітей залежить від гармонійного поєднання природних задатків, вагомим для конкретної дитини мотивів діяльності та сприятливого розвивального середовища. Важливим чинником успіху є також виховання морально-вольових якостей, розвиток емоційної сфери та набуття дошкільниками певних знань, умінь і навичок, які необхідні для проявлення творчого потенціалу [7, с. 108].

Музичне і образотворче мистецтво – це введення дітей у світ мистецтва, емоційно пов'язані з своїм змістом і світом спостережень, переживань, роздумів. Навколишня дійсність своєю красою, своєрідністю, неповторністю приваблює дитину і стає джерелом її творчих задумів у малюнках. Важливими засобами збагачення дитячого малювання у старшому дошкільному віці є ознайомлення дітей з мистецтвом живопису і музики, етапами креативного процесу (пошук, реалізація задуму, створення художнього образу), спрямування малят на наслідування зразка творчої діяльності художника на всіх її етапах та формування емоційно-ціннісного ставлення до довілля і творів мистецтва.

Метою нашої експериментальної роботи є пошук різноманітних форм і методів активізації творчих здібностей, що приводить до розвитку творчого начала, до зародження деяких методичних прийомів, активізуючих естетично-творчу діяльність дітей. Для цього нами був запропонований прийом «Малюємо словами». Враховуючи невеликий словниковий запас дошкільнят педагогу варто використовувати метод моделювання та орієнтовні таблиці емоційно-естетичних визначень. В процесі створення дитячих творчих робіт ми радимо використовувати «Словничок краси»: визначення кольорової гами; слова, які допоможуть дітям знайти можливість більш емоційно змалювати враження.

Початковий етап творчості проявлявся в найрізноманітніших формах: образотворчих, рухових, звукових, словесних. Зорові відчуття реалізовувалися в малюнках, що відображають настрої, навіяні прослуханою музикою. Частіше це було поєднання ліній, кольорових розводжень, пейзажні замальовки. Діти під час слухання музичного твору навчаються зображати фарбами пейзаж або інший художній образ саме в тому стані, який передавався музикою. Для сумної музики підбираються холодні, неяскраві, пастельні кольори, для веселі – яскраві, теплі. Звучання, тембри і динаміку різних музичних інструментів можна виразити за допомогою фарб, вигадати візерунків, використати різноманітні прийоми, що надають можливість більш глибокого розуміння краси, змісту і настрою музичного твору.

Нагромаджений у процесі активного сприймання художній досвід дітей стає основою розвитку асоціативно-образного мислення, головним спонуканням творчого самовираження. Наші спостереження показали, що в експериментальній групі використання методичних прийомів, стимулюючих розвиток художньо-творчих здібностей дітей поступово удосконалює образне бачення музичних творів, підвищує рівень культури.

У результаті спеціального дослідження, нами з'ясовано дійсний стан розвитку естетичного сприймання дітей. Так, рівень розвитку естетичного сприймання до експерименту значно зріс після проведення експериментальної роботи. Але без спеціального стимулювання цей процес йде досить повільно. У контрольній групі до експерименту високий рівень спостерігається у 12%, середній – 45% і низький – 43%. Після проведення експерименту: високий рівень – 17%, середній – 45%, низький – 38%. Зростання обумовлено запропонованими методами і прийомами активізації естетичного сприймання засобами використання творчої діяльності та розширенням художнього світогляду дітей, зростанням зацікавленості творами мистецтва, індивідуальним і диференційованим підходами до розвитку естетичної

оцінки. У експериментальній групі до експерименту високий рівень був у 10%, середній – у 46%, низький – у 44%. Після: високий – 28%, середній – 47%, низький – у 25%.

Порівняльне зіставлення результатів дослідження контрольної та експериментальної груп показують, що процес формування естетичного сприймання дітей значно поліпшується, коли педагог дотримується наступності у виборі методів та прийомів активізації творчої діяльності.

Висновки і пропозиції. Таким чином, використання педагогом принципу наступності дошкільної та початкової освіти, мистецької творчої діяльності у естетичному вихованні дошкільників і молодших школярів, стимулює не тільки розвиток пізнавальних, але й креативних здібностей дітей, здатність до творчого самовираження і рефлексії, потреб у художньо-творчій самореалізації і духовному самовдосконаленні.

Отже, розвиток педагогічної творчості вчителів і підвищення на цій основі результативності освітнього процесу знаходиться у прямо-пропорційній залежності від педагогічних умов, від правильно обраних шляхів розвитку та реалізації творчої педагогічної діяльності, від особистісних якостей учителя.

Список літератури:

1. Голюк О.А. Обґрунтування компонентів творчого потенціалу майбутнього педагога ДНЗ та школи I ступеня / О.А. Голюк // Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. // FOLIA COMENIANA : вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я.А. Коменського. – Умань: ФОП Жовтий, 2015. – С. 38–42.
2. Демченко О.П. Виховні ситуації в особистісно зорієнтованому просторі початкової школи : монографія / О.П. Демченко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. – 416 с.
3. Зимина А.Н. Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста / А.Н. Зимина – М.: Изд-во «Владос», 2000. – С. 130–131.
4. Кононова Н.Г. Музыкально-дидактические игры для дошкольников / Н.Г. Кононова – М., 1982. – С. 174.
5. Костина Э.П., Комисарова Л.Н. Наглядные средства в музыкальном воспитании дошкольников / Э.П. Костина, Л.Н. Комисарова – М., 1986. – С. 56–59.
6. Кудикіна Н. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі / Н. Кудикіна – К.: КМПУ, 2003. – 272 с.
7. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі / Л.М. Масол – Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2006. – С. 102–115.
8. Печерська Е., Полтавцева Т. Музичні ігри – осередок виховання дружніх стосунків у колективі / Е. Печерська, Т. Полтавцева // Початкова школа. – 2001. – № 1. – С. 24–27.
9. Тарасенко Г.С. Паросток: методика гуманістичного виховання дітей засобами природи / Г.С. Тарасенко – Вінниця, 2000. – С. 159–178.

Тодосиенко Н.Л., Малев С.В.

Винницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ФОРМИРОВАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПРИЯТИЯ ДЕТЕЙ СРЕДСТВАМИ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В КОНТЕКСТЕ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В нашем исследовании мы освещаем актуальные проблемы преемственности в эстетическом воспитании личности дошкольника и младшего школьника, поиск новых подходов к обучению и воспитанию детей и внедрение их в образовательный процесс современной школы, использование педагогом творческого потенциала, формирование эстетического восприятия действительности, природы, искусства, и применение принципа корреляции различных видов искусства. Развитие эстетических чувств, вкусов, художественных умений, способностей в области искусства, должно быть неотъемлемым условием занятий в дошкольных образовательных учреждениях и учебных предметов начальной школы. Для достижения цели были осуществлены подбор комплекса методов исследования уровня развития эстетического восприятия у дошкольников и детей младшего школьного возраста, педагогического потенциала использования комплекса искусств в контексте формирования культуры эстетического восприятия детей. Нами зафиксирован рост уровня эстетического восприятия связанный с развитием эмоционально-чувственной сферы и творческого потенциала детей, что обусловлено результатом применения методики активизации эстетического восприятия средствами творческой деятельности с учетом преемственности дошкольного и начального образования.

Ключевые слова: эстетическое восприятие, эстетическое воспитание, творческая деятельность, художественное творчество, художественная деятельность, творческий потенциал, интегрированные художественно-педагогические.

Todosiyenko N.L., Malyov S.V.

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University

FORMWORK OF THE AESTHETIC SPRIMEAN BY DETECTING THE CREATIVES OF THE CREATIVE DIVISION IN THE CONTEXT OF THE EXTRAORDINARY DOSHKIL'NOY TA PICTUCKOVO OBVITY

Summary

In our research, we cover the actual problems of continuity in the aesthetic education of the personality of preschoolers and junior schoolchildren, the search for new approaches to the education and upbringing of children and their introduction into the educational process of the modern school, the use of creative potential by the teacher, the formation of aesthetic perception of reality, aesthetic attitude towards the environment among students environment, nature, art, and the application of the principle of correlation of different types of art. To achieve the goal, the selection of a set of methods for studying the level of development of aesthetic perception in preschoolers and children of junior school age, the pedagogical potential of using the complex of arts in the context of the formation of the child's creative personality, the culture of aesthetic perception of children, and the acquisition of a coherent system of knowledge about art was carried out. We have recorded the growth of the level of aesthetic perception associated with the development of the emotional and sensory sphere and the creative potential of children, which is due to the application of the method of activating aesthetic perception by means of creative activity, taking into account the continuity of pre-school and primary education.

Keywords: aesthetic perception, aesthetic education, creative activity, artistic creativity, artistic activity, creative potential, integrated art-pedagogical technologies, continuity.